

Vide Eiropā 2005 — stāvoklis un perspektīvas

Kopsavilkums

Uzlabojumi Eiropā, vietējie lēmumi, ietekme pasaules mērogā

Eiropas iedzīvotāji augstu vērtē savu vidi — Eiropas aptaujas liecina par to, ka vairums eiropiešu (vairāk kā 70 %) vēlas, lai lēmumu pieņemēji piešķirtu vienlīdz lielu nozīmi vides, ekonomiskajai un sociālajai politikai. Kā indivīdi eiropieši ir gatavi uz videi draudzīgu rīcību, viņi varētu paveikt vairāk, ja tiem būtu pieejama labāka informācija par vides aizsardzības izvēles iespējām, kuras izmaksā lēti vai nemaksā neko. Viņi darbotos vēl aktīvāk, ja būtu pārliecināti, ka līdzpilsoņi rīkotos tāpat.

Pēdējo 30 gadu laikā ir darīts daudz, lai uzlabotu vidi Eiropā. Lielākā daļa degvielu vairs nesatur svīnu. Pakāpeniski ir samazināta hlorfluoroglekļa (HFC) izmantošana, kas veicina ozona slāņa noārdīšanos. Autoceļu transporta radītie slāpekļa oksīdu izmeši ir samazināti par aptuveni 90 %, salīdzinot ar to, kādi tie būtu, ja netiktu ieviesti katalītiskie atgāzu neitralizatori. Arī sēra dioksīda emisijas, kas rodas elektroenerģijas ražošanas procesā, ir ievērojami samazinātas galvenokārt pateicoties uzlabotām tehnoloģijām, kas attīra dūmgāzes no sēra.

Pastiprināta pilsētu notekūdeņu attīrīšana ļauj Eiropas upēm, ezeriem un ūdenstilpēm atkopties no piesārņojuma. 18 % no visas Eiropas Savienības teritorijas šobrīd ir piešķirts aizsargājamo dabas apgabalu statuss, kas palīdz saglabāt ekosistēmas un bioloģisko daudzveidību. Pamazām pieaug arī mežu īpatsvars, un dažos reģionos tie atjaunojas straujāk nekā iepriekš. Šie un daudzi citi uzlabojumi labvēlīgi ietekmē cilvēku veselību un dzīves kvalitāti.

Tomēr svarīgākie uzdevumi mums vēl ir priekšā. Aktuālākā problēma ir klimata izmaiņas, kuru ietekme jau tagad uzskatāmi izpaužas kā arvien biežāk sastopamās ekstrēmās dabas parādības, ūdens trūkums atsevišķos reģionos un polāro ledāju kušana. Pie citām vides prioritātēm var minēt gaisa piesārņojumu un ķīmisko vielu kontroli, lai mazinātu nelabvēlīgo ietekmi uz veselību un vidi; zemes kā ražošanas resursa un bioloģiskās daudzveidības avota aizsardzību; saldūdens kvalitātes un kvantitātes uzlabošanu;

okeānu veselības nodrošināšanu. Īpaši svarīga loma ir okeāniem kā ekosistēmām, kas nodrošina daudzus ekoloģiskos produktus un pakalpojumus, no kuriem mēs esam atkarīgi.

Risinājumu dažām no šīm problēmām var rast, vairāk izmantojot atjaunojamus enerģijas resursus kā, piemēram, vēja un saules enerģiju, aizstājot ar tiem neatjaunojamus resursus, kuru iztukšošanā savā starpā gluži vai sacenšas gan ekonomiski attīstītās, gan jaunattīstības valstis.

Daudzām šā brīža ekoloģiskajām problēmām cēloņi ir meklējami Eiropas zemes izmantošanā, kā arī tās ekonomiskajā struktūrā un mūsu dzīvesveidā. To visu ir grūti mainīt. Ievērojams cēlonis ir fakts, ka uzsvars ar vidi saistītos jautājumos ir pārceļts no ražošanas uz patēriņu. Jo labāk mēs apzināties sekas, ko mūsu rīcība atstāj uz vidi un veselību, jo pozitīvāk tas ietekmē mūsu ikdienas izvēli attiecībā uz to, ko pirkt, kur dzīvot un strādāt, un kurp doties ceļojumā.

Laika posmā starp 1990. un 2002. gadu mājāsaimniecību izdevumi ES 15 valstīs pieauga par vienu trešdaļu. Tiek prognozēts, ka ES 25 valstīs šie izdevumi līdz 2030. gadam pieaugs divkārtīgi, pie kam tie ievērojami atšķirsies starp dažādiem reģioniem un iedzīvotāju grupām ar dažādiem ienākumiem. Attīstoties ekonomikas globalizācijai, patērētāju izvēle, lai kur tā nebūtu izdarīta, arvien vairāk ietekmē vidi ne tikai Eiropā, bet arī citviet pasaulē. Lai palīdzētu novērst pašreizējās vai nākotnes negatīvās tendences, ir jānodrošina zinātniski pamatota labāka izpratne par mūsu rīcības potenciālajām sekām.

ES 25 valstu 'ekoloģiskais pēdas nospiedums' — aptuveni piecu 'globālo hektāru' liela zemes platība uz vienu cilvēku, kas nepieciešama, lai saražotu resursus, ko mēs patērējam, un absorbētu mūsu radītos atkritumus — ir apmēram uz pusi mazāks kā ASV, bet tomēr lielāks kā Japānai. Tas ir vairāk nekā divas reizes lielāks kā vidēji Brazīlijā, Ķīnā vai Indijā. Jau tagad kopējais dabas resursu patēriņš pasaulē ik gadu ir par kādiem 20 % augstāks nekā to atražošanas spējas. To ir nosaukuši par 'dzīvošanu notērējot pamatkapitālu, nevis peļņas procentus'.

Pieaugošā urbanizācija, zemes pamešana

Gandrīz trīs ceturtdaļas Eiropas iedzīvotāju dzīvo pilsētās vai piepilsētas teritorijās, kas aizņem apmēram 10 procentus no Eiropas kopējās platības. Šāda situācija šķiet vadāma, taču slogs zemei un pretrunas starp dažādajiem zemes izmantošanas veidiem var atsaukties uz nozīmīgām teritorijām, kas atrodas tālu no šīm pārslogotajām platībām.

Jaunākie pētījumi liecina, ka laika posmā no 1990. līdz 2000. gadam vairāk kā 800 000 hektāru dabiski auglīgas zemes ir pārvērsti par mākslīgām virsmām apbūvei, proti — dzīvojamām ēkām, birojiem, veikaliem, rūpnīcām un ceļiem, paplašinot kontinenta urbanizēto platību par 6 %. Tas ir līdzvērtīgi trīs Luksemburgas platībām un būtiski samazina dabas kapitālu. Viens no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē pilsētu izplešanos, ir labas lauksaimniecības zemes lētā cena salīdzinājumā ar jau urbanizētas zemes cenu.

Arī tūrisms strauji attīstās, un daļēji to veicina aviolidojumu lētās cenas, kā arī Eiropas iedzīvotāji, kas kļūst arvien pārtikušāki un noveco. Tūrisms veicina arī pilsētu izplešanos, it sevišķi piekrastes lielpilsētu nomalēs, piemēram, blīvi apdzīvotajā Vidusjūras piekrastē. Nepietiekama tūrisma attīstības plānošana var palielināt slodzi vietās, kur jau pastāv problēmas ar ūdeni.

Pilsētām izplešoties, arvien intensīvāk tiek izmantota zeme un ūdens visā apkārtnē. Tas savukārt ietekmē būtiskus 'pakalpojumus', ko par velti sniedz daba, piemēram, pazemes ūdeņu dabiskā filtrēšanās dzeramā ūdens nesējslāņos, mitrāju un nelielu ekstensīvi apsaimniekotu lauksaimniecības platību ģenētiskās daudzveidības saglabāšana. Mežu izciršana var krasi mainīt lietus ūdens noteci, izraisot dubļu nogrūzumus un citas problēmas, kas saistītas ar plūdu riska teritoriju palielināšanos.

Acīmredzamās klimata izmaiņas

Klimats mainās. Pēdējo 100 gadu laikā vidējā gaisa temperatūra Eiropā ir pieaugusi par 0,95 grādiem

pēc Celsija, un ir paredzams, ka nākamajā simtgadē tā pieaugs vēl par 2–6 grādiem pēc Celsija. Dažviet lauksaimniecība būs ieguvēja, pateicoties ilgstošākam veģetācijas periodam, tomēr citur saimniekošana būs riskantāka būtiska ūdens trūkuma un bargāku (un grūti prognozējamu) laika apstākļu dēļ.

Jūras ūdens temperatūras pieaugums palielina „aļģu ziedēšanas” iespējamību, tajā skaitā toksiskā fitoplanktona, kas ir kaitīgs gan jūras iemītniekiem, gan arī cilvēkiem. Zooplanktons, kas atrodas barības ķēdes pamatā, kā arī zivis, kas pārtiek no tā, ir atkarīgas no temperatūras svārstībām. Faktiski dažas sugas jau ir migrējušas tūkstoš kilometru uz ziemeļiem. Arī sauszemes dzīvnieku un augu sugas migrē. Diemžēl dažas sugas nevar migrēt. Augstkalnu sugām arvien samazinās iespējas, kurp doties tālāk.

Lai risinātu šo problēmu, ES ministri ir vienojušies par mērķi ierobežot ilgtermiņa globālās vidējās temperatūras palielināšanos ne vairāk kā 2 grādus pēc Celsija, salīdzinot ar pirmsindustriālo periodu. Viņi arī ir norādījuši, ka šī mērķa sasniegšanai, iespējams, vajadzēs stabilizēt oglekļa dioksīda koncentrācijas būtiski zem 550 ppm līmeņa, un tādēļ līdz 2050. gadam attīstītajās valstīs jāsamazina siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas par aptuveni 60–80 %, salīdzinot ar 1990. gada rādītājiem. Īstermiņā ES ir ceļā uz Kioto mērķu sasniegšanu, pateicoties ES Emisiju tirdzniecības sistēmai un citiem pasākumiem, tai skaitā Eiropas Klimata izmaiņu programmai. Tomēr ES vidējā termiņa mērķis siltumnīcefekta gāzu samazināšana 2020. gadā par 15–30 %, salīdzinot ar 1990. gada rādītājiem, būs grūtāk sasniedzams.

EVA pētījumu rezultāti liecina, lai ekonomikā samazinātu oglekļa emisijas, tas ir sasniedzams galvenokārt ar trīs pasākumiem: enerģijas patēriņa samazināšanu, atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanu un energoefektivitātes uzlabošanu enerģijas ražošanā un lietošanā, ievērojami veicinot enerģijas taupības pasākumus. Pakāpeniski arvien vairāk tiek izmantoti atjaunojamie energoresursi, tomēr vienlaicīgi lielākajā daļā valstu aktuāls un strīdīgs jautājums paliek par kodolenerģijas izmantošanas iespējām.

Lēna virzība uz enerģijas pieprasījuma pārvaldību

Kopš 2000. gada pieaugošais enerģijas pieprasījums patēriņa un pakalpojumu sektoros nomāc sasniegumus, kas panākti uzlabojot enerģijas ražošanas efektivitāti un samazinoties enerģijas pieprasījumam rūpniecības nozarē. Arvien vairāk mājsaimniecībās izmanto visdažādākās elektropreces. Pētījumi liecina, ka mājsaimniecībās 3–13 % elektroenerģijas patērē elektroierīces, kas atstātas rezerves barošanas režīmā.

Tiek prognozēts, ka līdz 2030. gadam enerģijas pieprasījums Eiropā pieaugs gandrīz par 20 %, kas ir daudz lēnāk salīdzinājumā ar prognozēto IKP pieaugumu, tomēr arī šī tendence nav pietiekama, lai cīnītos pret klimata izmaiņām. Pārāk maz tiek veikti rentabli pasākumi enerģijas efektivitātes uzlabošanai. Energoapgādes efektivitāti varētu uzlabot efektīvākas kombinētās siltuma un elektrostacijas. Pārejas tehnoloģija varētu būt oglekļa nodalīšana un glabāšana. Pieprasījuma samazināšanu varētu veicināt efektivitātes uzlabošanas pasākumi ēkām, transportlīdzekļiem un patēriņa precēm, ko stimulē uz tirgu orientēti instrumenti un normatīvie akti.

Vidējā termiņā pārdomātas investīcijas jomās, kas saistītas ar atjaunojamiem energoresursiem, enerģijas efektivitāti un ūdeņradi kā enerģijas nesēju, varētu samazināt Eiropas atkarību no fosilā kurināmā. Ūdeņradis kā enerģijas nesējs var īpaši palīdzēt transporta sektoram, kas rada vislielāko ieguldījumu tam, ka Eiropā pieaug enerģijas pieprasījums un oglekļa dioksīda emisijas. Bažas izraisa prognozes, ka šī tendence turpināsies nākamajās desmitgadēs. Tiek prognozēts, ka laika posmā no 2000. līdz 2030. gadam aviopārvadājumu īpatsvars transporta sektorā divkāršosies.

ES ir uzņēmusies vadību, nosakot ambiciozus mērķus siltumnīcefekta gāzu samazināšanai. Ir saprasts, ka bezdarbība rada pārāk lielu risku. Ieviešot zema oglekļa satura enerģijas avotus saskaņā ar EVA scenārijiem, patērētājiem nāksies par elektroenerģiju maksāt vairāk. Taču arī bezdarbība var dārgi izmaksāt, ko apliecina vairāki pētījumi, kas veikti saistībā ar šo jautājumu.

Saskaņā ar vienu no tiem 'oglekļa sociālās izmaksas' — izdevumi pasaules sabiedrībai par katru atmosfērā izmesto oglekļa tonnu, ir aptuveni 60 EUR. Citi pētījumi uzrāda daudz lielākas izmaksas. Atšķirības aprēķinos ir atkarīgas no tā, kā tiek aprēķināta vērtība naudā ilgtermiņa ietekmei uz klimatu, lauksaimniecību, gaisa kvalitāti, kaitēkļiem, ūdensapgādi un slimībām.

Šīs izmaksas tiek aplūkotas perspektīvā, pieņemot, ka siltumnīcefekta gāzu emisijas ES 25 dalībvalstīs ir no 5 līdz 25 tonnām oglekļa uz iedzīvotāju, atkarībā no valsts (sociālās izmaksas līdzvērtīgas 300 līdz 1500 EUR/iedz). To var salīdzināt ar prognozētām ievērojami lētākām papildus izmaksām 45 EUR/iedz. 2030. gadā, ko radītu pāreja uz zemas oglekļa emisijas radošiem ekonomiskiem procesiem.

Esam kļuvuši veselīgāki, taču joprojām esam pakļauti piesārņojošo vielu ietekmei

Eiropa ir spērusi lielus soļus, lai samazinātu daudzus gaisa piesārņojuma veidus. It īpaši jāmin, ka daudzviet ir likvidēts smogs un samazinātas skābā lietūs problēmas. Tomēr daudzās pilsētās un to apkārtnē augstas sīku cieta daļiņu un piezemes ozona koncentrācijas joprojām izraisa veselības problēmas. Piezemes ozons ievērojami kaitē arī ekosistēmu veselībai un labībai lielās Eiropas lauku platībās.

Neraugoties uz emisiju samazināšanos, joprojām pastāv lielas šo piesārņotāju koncentrācijas un tās bieži vien pārsniedz esošās normas. Pakļautība koncentrāciju iedarbībai ir iemesls tam, ka samazinās paredzamais dzīves ilgums, kā arī pāragriem nāves gadījumiem un veselības pasliktinājumam. Pieaugums transporta nozarē par 30 % kravu un 20 % pasažieru pārvadājumiem pēdējo 10 gadu laikā nozīmē, ka panāktie būtiskie tehnoloģiskie uzlabojumi tomēr nav noveduši pie vispārējas emisiju samazināšanās.

Ar gaisa piesārņojumu saistītu slimību dēļ Eiropa katru gadu zaudē 200 miljonus darba dienu. Bez tam EDSO veikusi novērtējumu, ka 6,4 % bērnu nāves un slimību iemesls ir ārējās vides piesārņojums. Jaunajās

ES dalībvalstīs šis skaitlis ir proporcionāli lielāks. 2005. gada septembrī publicētā gaisa piesārņojuma tematiskās stratēģijas analīze norāda, ka būtiska ietekme uz iedzīvotāju veselību un ekosistēmām saglabāsies pat tad, kad būs pilnībā īstenota esošā likumdošana.

Ikvienam uzlabojumam transporta tehnoloģiju jomā, sākot ar hibrīdiem un beidzot ar transportlīdzekļiem, kas darbināmi ar ūdeņradi, ir sava nozīme piesārņojuma samazināšanā. Tāpat liela nozīme ir pilsētplānošanai, jo daudzās pilsētās kā alternatīvu autotransportam var ieviest integrētu transporta pieeju.

Eiropas pilsoņi ir pakļauti arvien pieaugošam ķīmisko piesārņotāju kokteilim, ko rada pārtikas un patēriņa preces, tai skaitā mēbeles, apģērbs un mājsaimniecības preces. Uzmanības centrā nonāk saistības starp ķīmiskām vielām un arvien biežāk konstatētiem reproduktīvo orgānu (sēklinieku, prostatas un krūšu) vēža, kā arī bērnu leikēmijas gadījumiem. Trūkst objektīvu pierādījumu, taču visuresoša ķīmisko vielu klātbūtne cilvēku asins paraugos un vidē ir acīmredzams iemesls bažām. Kaitīgo ķīmikāliju ierobežošana lauksaimniecībā un nenoārdāmu ķīmisko vielu pārpalikumu samazināšana patēriņa precēs varētu mazināt līdz galam neapzināto ķīmisko vielu sajaukumu kaitīgo ietekmi.

Piesārņojuma samazināšana atmaksājas

Ir pieliktas lielas pūles, lai attīrītu Eiropas notekūdeņus un samazinātu rūpniecības radīto ūdens piesārņojumu. Tomēr vēl nav pilnībā ieviesta direktīva par pilsētu notekūdeņu attīrīšanu. Līdz šim brīdim rezultāti sasniegti ar kapitāla investīcijām un modernām attīrīšanas metodēm.

Nākotnes tendences norāda, ka turpmākā notekūdeņu piesārņojuma samazināšanās, it sevišķi ES 10 dalībvalstīs pēc 2007. gada tiks sasniegta ar ES struktūrfondu un kohēzijas fondu atbalstu. Pēdējo 20 gadu laikā gūtā pieredze notekūdeņu attīrīšanas politikā liecina, ka investīcijas attīrīšanas iekārtās, kā arī

reāli ekonomiskie stimuli piesārņojuma mazināšanai tā izcelsmes vietā ir visrentablākais veids, kā mazināt piesārņojumu.

Eiropas Savienība ir mēģinājusi mazināt lauksaimniecības radīto piesārņojumu, īstenojot,

piemēram, nitrātu direktīvas politiku. Tikmēr investīcijas ūdens saimniecībā turpina nodrošināt dzeramā ūdens kvalitāti. Turpinās Eiropas upju un pazemes ūdeņu piesārņošana, ko izraisa organiskā un minerālā mēslojuma, kā arī pesticīdu izmantošana. Paredzams, ka ES 15 dalībvalstīs šādu ķīmikāliju izmantošana mazināsies, savukārt ES 10 dalībvalstīs, attīstoties lauksaimniecībai prognozē, ka līdz 2020. gadam minerālā mēslojuma izmantošana pieaugs par 35 %.

Daudzviet paliks aktuālas Eiropas pazemes ūdeņu kvalitātes problēmas, jo var paiet desmitiem gadu, līdz piesārņotāji, kas iesūcas zemē, sasniegs upes, ezerus un ūdensapgādi. Profilakse, mainot lauksaimniecības metodes, ir rentablāka par attīrīšanu, it sevišķi ilgtermiņā.

Dabas resursu „izsmelšana”

Pasaules zivju krājumu stāvoklis raksturo to, cik bīstami ir pārtērēt dabas resursus un nodarīt kaitējumu ekosistēmu darbībai. Zivis ir pēdējais lielākais savvaļas pārtikas avots. Saskaņā ar ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) novērtējumu, 75 % no pasaules zivju krājumiem ir pārzvejoti, un tādu plēsēju, kas atrodas barības ķēdes augšgalā, kā tunzivis un haizivis kļūst arvien mazāk.

Tā kā daudzi no Eiropas zivju krājumiem ir izsmelti, Eiropas zvejas flote spiesta virzīties tālāk, ko atbalsta divpusējās vienošanās un subsīdijas. Šai flotei ir bijusi liela nozīme, iznīcinot ievērojamu daudzumu barības ķēdes augšgalā esošo zivju sugu. Tas rada risku daudzām komerciāli nozīmīgām sugām un apdraud ekosistēmu struktūru.

Attiecībā uz zemi, saskaņā ar Natura 2000 tīklu 18 % Eiropas zemes ir noteiktas kā aizsargājamās teritorijas, kas dos ieguldījumu ekosistēmu veselības un daudzveidības saglabāšanā. Tomēr Eiropas ainavās, kuras ir kultūras mantojuma nozīmīga daļa un būtisks bioloģiskās daudzveidības pamats, notiek plašas un, iespējams, neatgriezeniskas izmaiņas, kas ietekmē gan sugu, gan arī ekosistēmu darbību.

Bioloģiskās daudzveidības samazināšanos visā kontinentā 1990.-jos gados visvairāk skāra tādas ekosistēmas kā virsāji, krūmāji, tundra, mitrāji un purvi. Daudzi no palikušajiem mitrājiem ir iznīcināti piekrastes attīstības, kalnu ūdenskrātuvju un upju inženierdarbību rezultātā. Lai gan Eiropas teritoriju pašlaik meži klāj pat vairāk nekā nesenā pagātnē, daudzi no tiem tiek izcirsti intensīvāk nekā agrāk.

Šie zaudējumi ietekmē atsevišķas sugas. Par spīti aizsardzības politikai, kas ir daļa no Eiropas stratēģijas, lai aizsargātu apdraudēto savvaļas dzīvnieku dabisko vidi, daudzas sugas vēl joprojām ir apdraudētas, tai skaitā 42 % vietējo zīdītāju, 15 % putnu, 45 % tauriņu, 30 % abinieku, 45 % rāpuļu un 52 % saldūdens zivju sugas.

Eiropas augsne ir ļoti daudzveidīga, visā kontinentā ir konstatēts vairāk nekā 300 galveno augsnes tipu. Lai dabīgā ceļā atjaunotos tikai daži centimetri jaunas augsnes, ir vajadzīgi vismaz 50 gadi. Tāpēc augsne ir uzskatāma par neatjaunojamu resursu. Augsni apdraud erozija, noplicināšana, piesārņojums un pārsāļošana. Pašlaik ar šo problēmu ir grūti cīnīties, un, ņemot vērā plānoto Eiropas nākotnes attīstību urbanizācijas, intensīvas lauksaimniecības, kā arī industrializācijas un deindustrializācijas jomā, tā ir sagaidāma arī nākotnē.

Visā kontinentā palielinās pieprasījums pēc ūdens, jo īpaši mājsaimniecības sektorā. Ir sagaidāms, ka nākamajā desmitgadē jaunajās dalībvalstīs mājsaimniecībā patērētais ūdens apjoms pieaugs par 70 %. Vairāk ūdens tiek izmantots arī sējumu platību apūdeņošanā, jo īpaši Eiropas dienvidu daļā, kur jau tagad ir manāms ūdens trūkums. Ir sagaidāms, ka klimata pārmaiņas padziļinās un pastiprinās šo problēmu. Ilgtermiņa piekļuve bagātām, drošām un tīrām ūdens rezervēm kļūs nozīmīgāka zemes izmantošanas plānošanas kontekstā, īpaši Vidusjūras reģionā.

Pēdējā desmitgadē Eiropas ekonomikas izaugsme ir sasniegusi relatīvu atsaisti no resursu un enerģijas izmantošanas. Tomēr kopumā resursu izmantošana ir palikusi nemainīga. Dažādu ES valstu resursu izmantošanas intensitāte ir ļoti atšķirīga, kas svārstās

no 11 kg/eiro iekšzemes kopprodukta līdz mazāk kā 1 kg/eiro. Šis atšķirības daļēji var izskaidrot ar ekonomiskās darbības attiecību starp ražošanu un pakalpojumiem. Tomēr Rietumeiropā resursu un enerģijas produktivitāte vidēji ir četras reizes augstāka nekā jaunajās dalībvalstīs. Tas ļauj sasniegt resursu produktivitātes līdzsvaru ES veco un jauno dalībvalstu starpā, pārņemot labākās tehnoloģijas un pieredzi.

Integrācija, jauninājumi un tirgus reforma

ES veiksmīgā vides politika pēdējo 30 gadu laikā ir koncentrējusies galvenokārt uz viegli pamanāmiem, punktveida piesārņojuma avotiem. Šīs problēmas galvenokārt tika risinātas ar regulu un tehnoloģisko jauninājumu palīdzību. Pašreizējais uzdevums ir izstrādāt un īstenot ilgtermiņa politiku tām ekonomikas nozarēm, kas rada izkliedēto piesārņojumu.

Lai sasniegtu ievērojamu progresu, visticamāk būs vajadzīgas vairākas desmitgades saskaņotas, ilgtermiņa un elastīgas politikas, izmantojot plašu iedzīvotāju atbalstu. Tas nozīmē, ka efektīvas politikas veidošanai arvien būtiskāki būs sabiedrības informēšanas un apziņas veidošanas pasākumi.

Efektīvai politikai būtu jāveicina izmaiņas Eiropas patērētāju paradumos, jo īpaši motivēt rīkoties tā, lai transporta, enerģijas un lauksaimniecības nozares radītu pēc iespējas mazāku kaitējumu videi. To var veicināt ilgtermiņa institucionālās reformas un finanšu plānošana, kas vērstas uz ekoeftivitātes uzlabošanu, papildus izmantojot citus uz tirgu orientētus instrumentus. Piemēram, videi kaitējošu subsīdiu novirzīšana, lai atbalstītu ekoinovāciju attīstību rūpniecības, enerģētikas, transporta un lauksaimniecības nozarēs, veicinātu pāreju uz ilgtspējīgākām ekonomikas darbībām.

Daudzās ES politikas jomās jau ir ietverti vides mērķi, kā arī atvēlēts pietiekams budžets, lai veicinātu rīcību un paradumus, kuri atbilst šiem mērķiem, piemēram, Kopējā lauksaimniecības politikā. Tomēr, ņemot vērā plašās izmaiņas, ko rada zemes izmantošana, Eiropa

līdzsvarotas teritoriālās kohēzijas izveidē iegūtu no pastiprinātas starpnozaru sadarbības, piemēram, reģionālās pilsētu un transporta plānošanas sadarbības ar ES struktūrfondi un kohēzijas fondiem.

Transporta nozare ir labs piemērs, kas rakturo saskaņotas pieejas ieguvumus. Šajā nozarē mēs varam novērot neskaitāmas savstarpēji saistītu virzošo spēku un slodžu ietekmes uz vidi. No vienas puses, šī nozare ir sasniegusi ievērojamu gaisu piesārņojošo ozona prekursoru un paskābinošo vielu emisiju samazinājumu. Tomēr, no otras puses, siltumnīcefekta gāzu emisijas turpina pieaugt, jo pieprasījums pēc transporta (kravu un pasažieru) ir lielāks nekā emisiju samazinājumi, kas panākti ar tehnoloģiskiem risinājumiem un stingrāku ierobežojumu palīdzību.

Attīstoties pilsētām, transporta infrastruktūrai ir trīskārša ietekme uz zemi. Tiek patērēta laba lauksaimniecībā izmantojama zeme, tiek pastiprināti noblīvēta augsne, kā arī tiek fragmentēti dabiskie biotopi visā Eiropas Savienībā. Turklāt, arvien vairāk iedzīvotāju tiek pakļauti augstam trokšņu līmenim.

Mūsu pieaugošo vēlmju pārvietoties pa sauszemi un gaisu rezultātā, transports ir ierindojies vides un ilgtspējīgas attīstības darba kārtības svarīgāko jautājumu sarakstā gan pilsētu, gan arī vispasaules līmenī. Tas atspoguļo plašo ar transportu saistīto problēmu spektru, sākot no vietējas nozīmes (pilsētu plānošana un projektēšana) līdz globāliem jautājumiem (siltumnīcefekta gāzes un klimata pārmaiņas).

Ilgtermiņa saskaņotas darbības ir devušas ievērojamu labumu. Degvielas aplikšana ar nodokļiem ir uz tirgu orientēts instruments, kas vērstas uz ilgtermiņa efektivitātes veicināšanu. Amerikas un Eiropas autotransporta tehnoloģijas būtībā ir vienādas. Tomēr Eiropas degvielas nodokļi par apmēram 50 % ir veicinājuši izmaiņas patērētāju paradumos. Šie faktori, kopā ar politisko spiedienu izmantot tehnoloģijas, pēdējās desmitgadēs ir padarījuši jauno Eiropas automašīnu degvielas patēriņu gandrīz divreiz ekonomiskāku salīdzinājumā ar to sāncensiem no ASV, kur degvielas nodokļi ir daudz zemāki. Pētījumi rāda, ka ievērojamu enerģijas patēriņa samazinājumu

var panākt, izmantojot līdzīgu pieeju enerģijas cenu veidošanā.

Ko mēs varam darīt

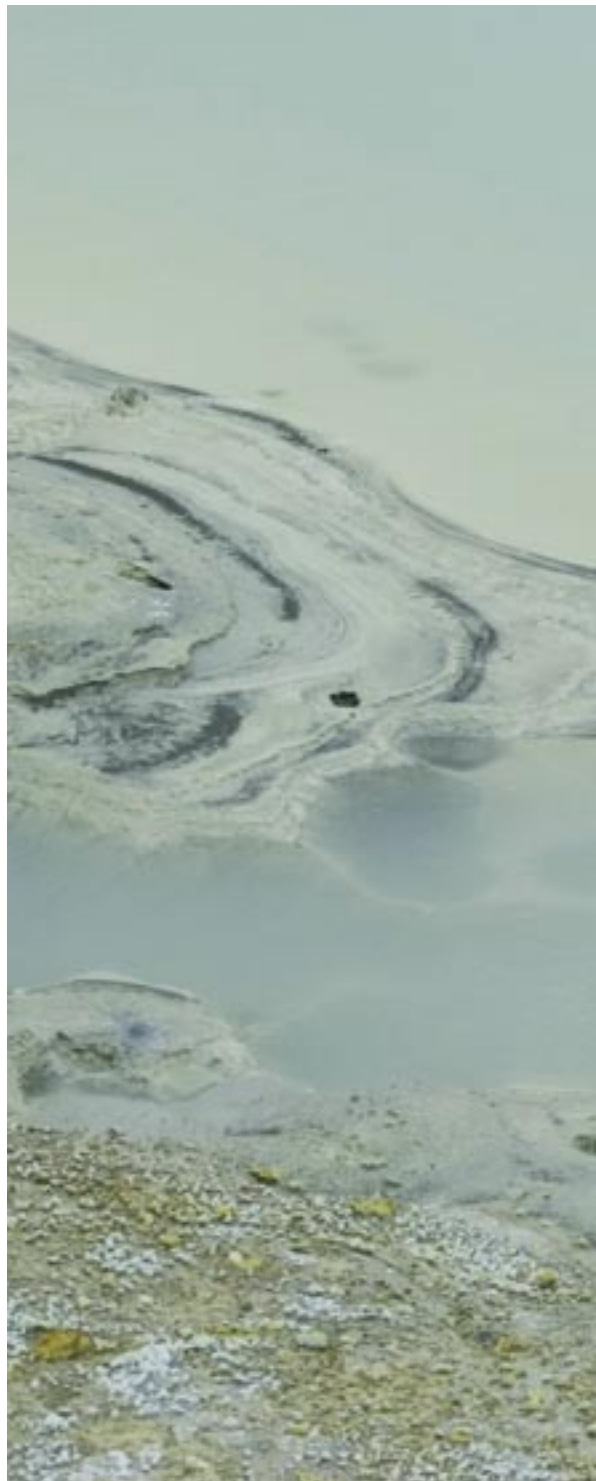
Nodokļu reforma var dot ieguldījumu ilgtspējīgākā, veselīgākā vidē. Pakāpeniska pāreja nodokļu politikā no tādu „labo resursu” kā investīcijas un darbaspēks aplikšana ar nodokļiem uz tādu „slikto resursu” kā piesārņojums un neefektīva izmantošana aplikšanu ar nodokļiem, palīdzētu iekļaut arī vides izmaksas pakalpojumu un produktu cenās. Tas savukārt radītu atbilstošākas tirgus cenas.

Politikas veidotāji varētu arī izstrādāt pasākumus, lai vides nodokļi neradītu sociālo netaisnīgumu. Nabadzīgākie iedzīvotāji būtībā tērē lielāko daļu no saviem ienākumiem tādām pamatvajadzībām kā pārtika, ūdens un enerģija. Pētījumi norāda uz to, ka elektrības nodokļi visvairāk ietekmē nabadzīgākos, bet transporta nodokļi šo iedzīvotāju slāni skar mazāk, jo šie cilvēki mazāk izmanto personīgo transportu. Piesārņojuma nodokļi būtībā tieši neietekmē nevienu no sociālajām grupām.

Politika, kas virzīta uz lielākiem ienākumiem no patēriņa un mazākiem no darbaspēka, var veidot plašāku un aptverošāku pamatu nodokļiem. Tā būtu arī risinājums darbaspēka samazināšanās un sabiedrības novecošanās problēmai.

Sestās vides rīcības programmas septiņas tematiskās stratēģijas, nozaru integrācijas politika un Eiropas Savienības Ilgtspējīgas attīstības stratēģija veicina ilgtermiņa plānošanu.

Ilgtermiņa saskaņota politika var veicināt stimulēšanas mehānismu pārveidi, sākot ar finanšu instrumentiem, tirgus cenām un nodokļiem, kam jāsamazina pieaugošās un arvien jūtāmākās dabas resursu izmantošanas izmaksas. Tā rezultātā ekoefektivitātes pieaugums varētu uzlabot arī Eiropas ekonomikas konkurētspēju. Labāka enerģijas un resursu produktivitāte Eiropā var palīdzēt daļēji kompensēt citas konkurētspējīgās priekšrocības, kas

raksturīgas Āzijas un Dienvidamerikas augošajai ekonomikai.

Tomēr ir nopietni šķēršļi, lai efektīvi īstenotu šo politiku visos ES pārvaldības līmeņos. Eiropas Vides aģentūras (EVA) pētījumi norāda uz to, ka institucionālais tīkls var būt tikpat nozīmīgs kā pati politikas veidošana.

Sabiedrības atbalstu vides aizsardzībai, kas iegūts pēdējās desmitgadēs, raksturo Eurobarometer

2005. gada aptaujas rezultāti, kas rāda, ka Eiropas iedzīvotāji ir gatavi darīt vēl vairāk. Šis ziņojums norāda uz to, ka gan valdībai, gan arī pilsoņiem patiešām ir jādara vēl daudz vairāk, lai ekonomiskā attīstība nepārsniegtu Zemes sniegtās iespējas.

Eiropa ir izdevīgā stāvoklī, lai uzņemtos vadību, veidojot saprātīgāku, tīrāku, konkurētspējīgāku un drošāku sabiedrību. Šāda rīcība veicina globālās ecoefektivitātes un taisnīguma uzlabojumus, kas galu galā nodrošina arī Eiropas dzīves kvalitāti.